

Canatan, K. (2013). Avrupa Toplularının G Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım, *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 27. Sayı, 2013/2, 317-332.

Avrupa Toplularının G Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım

Kadir Canatan*

Özet: Avrupa lkeleri, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan bir dizi göç hareketlerinin sonucunda g topluları haline gelmişlerdir. G grafiğinde zaman içinde yükselme ve düşme eğilimleri olsa da g ülkeler arasında süreklilik arz eden bir olgu olmayı her zaman sürdürmüştür. Bu olgu karşısında Avrupa devletleri giderek seçici ve hatta bazen de yasaklayıcı politikalar geliştirmişlerdir. Buna rağmen küreselleşen dünyada göç hareketlerinin önüne geçmek mümkün olmamıştır. G politikalarını ülkenin sosyal ve ekonomik gelişmeleriyle bağlantılı olarak görmek ve sosyolojik bir yaklaşım geliştirmek gerekmektedir. Sadece Avrupa lkeleri değil Avrupa topluları da güç karşısında giderek daha kuşkucu ve çekingen davranmaya başlamışlardır. Bu davranışın gerisinde, göçün olası olumsuz sonuçları yatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa, G, G Algıları, G Tutumları, Sosyolojik Yaklaşım

Perceptions and Attitudes of European Societies towards Migration: A Sociological Perspective

Abstract: European countries have become migration countries as a result of series of migrations which took place after World War II. Although there have been tendency of rise and fall in the migration traffic in time, migrations have always been a continuous fact between countries. Based on this fact European countries developed selective, and from time to time even prohibitive policies, where as it have not been possible to prevent the migration in the globalizing world. There is a necessity to develop a sociological perspective for migration policies which are tied to the county's social and economic progress. Not only does this concern European countries but also European societies started to act more skeptict and precautious against migration. Underneath this kind of behavior, there lies the possible negative result of migration.

Keywords: Europe, Migration, Perception of Migration, Attitudes towards Migration, Sociological Perspective

* Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü,
kadircanatan@yahoo.com.

Giriş

Sosyolojik anlamda göç, sadece mekânsal bir hareketlilik değildir, o aynı zamanda toplumsal bir hareketliliklerdir. İnsanlar daha yüksek yaşam standartlarına erişmek için buldukları yerleri terk ederler ve yeni mekânlarında daha yüksek bir toplumsal konuma ulaşmak için çaba sarf ederler. Göç motifleri değişse de bu amaç çoğu zaman ortaktır. Bazen eğitim, bazen iş, bazen de her iki amaçla yerini terk eden kişiler, yeni mekânlarında daha iyi bir yaşam tarzını hayal ederler. Fakat onların bu hayallerini gerçekleştirmeleri, sadece kendi istek ve çabalarına bağlı değildir. Göç olgusunu yönlendiren devletlerin göç politikaları kadar göç edilen toplumun özellikleri ve göçmenler karşısındaki tutumları da bu süreçte önemli bir rol oynar.

Avrupa ülkeleri, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana göç almaya başlamışlar ve bugün resmi söylemleri itibariyle kabul etseler de etmeseler de vakia olarak birer "göç ülkesi" ya da "göç toplumu" haline gelmişlerdir. Avrupa'ya göçün oluşum biçimine bakacak olursak, göçün kırılma noktaları, İkinci Dünya Savaşı'nın sonu, Soğuk Savaş, Avrupa Birliği'nin doğuşu, Berlin Duvarı'nın yıkılışı gibi hep önemli olaylara denk düşmüştür. Göç grafiğinin gelişimini incelediğimizde en az üç aşamadan bahsedebiliriz: 1960'lı ve 70'li yıllarda göç sayıları, Avrupa'da hiçbir zaman görülmemiş bir biçimde artış göstermiştir. Buna karşın seksenli yıllarda göç grafiği düşüşe geçmiştir. Bu, kısmen yetmişli yıllarda göç politikalarında meydana gelen değişimler ve alınan önlemlerle ilgilidir. Doksanlı yıllar, tekrar büyük bir göç dalgasına sahne olmuştur.

Daha somut sayılarla bu gelişmeyi ifade edecek olursak, 1960 yılına kadar 15 Avrupa Birliği ülkesine 6,5 milyon göçmen gelmişken, 1980 yılına kadar bu miktar 13 milyonu aşan bir düzeye erişmiştir. Seksenli yılların içinde ise, 3 milyonluk bir artış kaydedilmiştir. Doksanlı yılların sonuna doğru geldiğimizde 20 milyona yaklaşan bir göçmen kitlesinden bahsedilmektedir. Şüphesiz ki Avrupa'da toplam göçmen sayısı bunlarla sınırlı değildir. Diğer Avrupa ülkeleri de dikkate alınırsa bu sayılar daha da yükselecektir (Verheirstraeten, 2004, s. 32).

Göç ve göçmen miktarı, zaman içinde artmışsa da yıllar itibariyle azalan bir eğilim göstermiştir. Bunun sebebi, içerde baş gösteren ekonomik kriz ve göçmen aleyhtarı hareketler ile bu gelişmelere kayıtsız kalamayan siyasal tepkilerdir. Siyasal tepkiler, kendini daha çok seçici göç politikası şeklinde duyurmuştur. Bu noktada, 1973 ve 1974 yıllarında baş gösteren ekonomik durgunluk önemli bir başlangıç noktasıdır. İşsizliğin yükselmesi ve göç yasağının ilan edilmesi, yeni göçleri engellemekte kalmamış, bazı göçmen grupların kendi ülkelerine geri dönmeye de yol açmıştır. Sözelimi pek çok Güney Avrupalı göçmen kendi ülkelerine dönüş yapmıştır. Bu tarihten itibaren göç politikaları giderek sertleşen bir ivme kazanmıştır. Fakat göçün oluşumu

ve dünyada meydana gelen yapısal değişimler göç hareketlerinin önünü hiçbir zaman tam olarak kesememiştir.

Göçün aşamaları, belirli göç tipleriyle baş başa gitmiştir. Ellili ve altmışlı yıllara uluslararası işgücü göçü damgasını vururken, yetmişli yıllarda sosyal bir göç niteliği taşıyan aile birleşimi ortaya çıkmıştır. Aile birleşimi, ertelenen geçici göç olgusuna süreklilik kazandırmış ve seksenli yıllara geçişle birlikte “konuk işçilik”ten “yerleşik göçmenliğe” doğru bir evrim yaşanmıştır. Seksenli yıllar, Türkiye’de ve dünyada meydana gelen siyasal değişimlerle birlikte, mültecilik olgusunun doğuşuna yol açmıştır. Bu dönemde aile oluşturmak isteyen ikinci kuşak göçmenlerin de eşlerini yanlarına aldıklarıyla çok sayıda insan Avrupa’ya yönelmiştir. Söz konusu göç tipleri doksanlı yıllarda da varlığını devam ettirmiştir (Canatan, 2012, s. 167).

İki binli yıllara geçişle birlikte göç ve göçmen politikalarında yeni bir kırılma yaşanmıştır. İstenilen düzeyde entegrasyonun gerçekleşmemesi ve 11 Eylül saldırılarının yarattığı güvenlik krizi, çok-kültürlü toplumların geleceği konusunda yeni bir tartışmayı tetiklemiş ve karamsarlığa yol açmıştır. Yıllar içinde sürdürülen “az göç, çok entegrasyon” politikası, yeni milenyumda uç noktasına erişmiştir. Bu noktada göç iyice sınırlandırılırken ve sadece nitelikli göçmenlere kapı açık tutulurken, entegrasyon politikaları da asimilasyon politikalarına doğru bir dönüşüm geçirmiştir.

Göç karşısında yerel ve ulusal halkların tepki ve tutumlarını, göçün gelişim evreleri ve izlenen politikaların seyri açısından incelemek öğretici olacaktır. Uluslararası göç hareketlerine karşı ilk toplumsal tepkiler yetmişli yıllarda ortaya çıkmıştır. Daha sonraki yıllarda giderek önem kazanacak olan yeni ırkçı ve faşist partiler bu dönemde su yüzüne çıkmaya başlamışlardır. Göç(men) aleyhtarları, seslerini en güçlü bir şekilde Berlin Duvarı’nın yıkılışının ardından duyurmuş ve hatta fiziksel saldırılara kadar varan eylemlere imza atmışlardır. İlk önce Almanya’da mülteci kamplarına yönelen ırkçı şiddet, daha sonra hızla söz konusu ülkede yaşayan Türkiyeli göçmenlerin evlerini ve kuruluşlarını kundaklamaya yönelmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında göç ve göçmen aleyhtarlığı, yerini yeni bir düşmanlık türüne bırakmıştır: İslamofobi. İslamofobi, ırktan ziyade din ve kültür temelinde Müslümanlara yönelik nefret ve ayrımcılık duygularını ifade eden yeni bir kavramdır ve son 25 yıl içinde Batı dünyasında toplumsal ve siyasal bir trend haline gelmiştir. İslamofobi, önemli oranda Soğuk Savaş sonrası dönemde geleneksel düşmanını (komünizm) kaybeden Batı dünyasının ürettiği anti-İslamizmin bir ürünüdür. Başka bir deyişle İslamofobi, entelektüel ve politik bir eğilim olan anti-İslamizm tarafından üretilmiş ve kitlelere empoze edilmiş bir korku biçimidir. Batı dünyası, “kızıl düşman”ını kaybedince, ortaya çıkan boşluğu doldurmak üzere bunun yerine “yeşil” bir düşman ikame

etmiştir. Soğuk Savaş sonrası devreye giren anti-İslamist söyleme göre komünizmin çökmesiyle Batı'ya yönelik tehditler bitmemiştir, dünyanın başka bir yerinde (Ortadoğu'da) yeni bir tehdit baş göstermiştir. Bu tehdidi söz konusu coğrafyada anlamlı kılan en önemli gelişme İran İslam Devrimi ve bu olaydan sonra Müslüman dünyada İslami hareketlerin su yüzüne çıkmış olmasıdır. Bu bakımdan anti-İslamizmin kökeni bu olaya kadar geri gitmektedir (Canatan, 2012, s. 44-45). Bu arada, elbette Batı'da İslam imgesini olumsuz kılacak tarihsel bir arka planın bulunduğu da söylenmelidir.

Anti-İslamist hareketlerin en bariz özelliklerinden birisi, Müslüman ülkelerden kaynaklanan göçe karşı olmalarıdır. Gerekçesi şudur: Müslüman göçmenlerin değer ve normları, Batı dünyasının değer ve normlarıyla bağdaşmamaktadır ve bu nedenle Batı toplumlarına entegre olmaları zor, hatta imkânsızdır. Bu anlamda anti-İslamizm ideolojisinin özünde "Medeniyetler Kavgası" fikri yatmaktadır. Buna göre İslam, Batı uygarlığından farklıdır ve bu farklılık, neticede uygarlıklar çatışmasına kadar gidecek bir süreci besleyecektir. Çok-kültürlülük, rengârenk kültürlerin uyumlu bir orkestrası değil, medeniyet kavgalarına yol açacak bir çelişki ve çatışma kaynağıdır. Özellikle artan Müslüman göçü ve göçmen kitlesi, Batı dünyasında, dışarıdaki bir tehlikenin içeriye sızmış bir uzantısı olarak algılanmaktadır.

Sorun Saptama ve Metodoloji

Avrupa'da göç karşıtı eğilim ve tutumların sosyolojik tabanını anlamak için somut verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle ampirik araştırmalar temelinde özenle sorulmuş soru ya da formüle edilmiş hipotezlerin sorgulanması gereklidir. Bu makalede, Avrupa Sosyal Araştırması çerçevesinde derlenen veriler temel alınarak, Avrupa toplumlarında göç karşısındaki toplumsal tutumlar irdelenecektir. Bu bağlamda cevaplandırılması düşünülen soru şudur: *Avrupa toplumları göç ve göçün sonuçları konusunda nasıl bir kanaat ve tutum sergilemektedir? Bu soruyu daha da özelleştirmek gerekirse, Avrupa toplumları hangi etnik-ırksal grup ya da ülkelerden gelen göçü kabul etmekte ya da yadsımaktadır? Göçü, hangi sonuçları itibarıyla olumlu ya da olumsuz yargılamaktadır?*

Bu sorular temelinde bazı hipotezlerin sınanması ilginç olacaktır:

- 1) Avrupa toplumları farklı etnik grupların göç hareketleri karşısında farklı tepkiler göstermektedir.
- 2) Yoksul ülkelerden gelen göçmenler karşısında daha olumsuz bir tutum beklenebilir.
- 3) Göçün ekonomik sonuçlarından ziyade kültürel ve sosyal sonuçları bir tehdit olarak algılanmaktadır.
- 4) Göç karşıtı kesimler orta yaş grubundan ziyade genç yaş gruplarında daha fazla rastlanmaktadır.

5) Eğitim düzeyi yüksek kesimlerden ziyade daha düşük kesimler yeni göçmenleri kendilerine tehdit olarak görmektedir.

Bu soruları, Avrupa'da seçilmiş 13 ülkede ve 2008 yılında Avrupa Sosyal Araştırması kapsamında sorulan sorulara verilen cevaplar temelinde analiz ederek cevaplandırmaya çalışacağız. Söz konusu sorular şunlardır:

- 1) B35 Sizce, çoğu sizinle aynı ırk ya da etnik gruptan olanların, ülkenize gelip yerleşmesine ne dereceye kadar izin verilmelidir?
- 2) B36 Peki, çoğu sizden farklı ırk ya da etnik gruptan olanların ülkenize gelip yerleşmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?
- 3) B37 Peki Avrupa dışından, daha fakir ülkelere gelen insanların ülkenize gelip yerleşmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?
- 4) B38 Sizce, yabancı ülkelere gelen insanların ülkenize gelip yerleşmesi ülke ekonomisi için genel olarak kötü mü yoksa iyi mi olur?
- 5) B39 Sizce yabancı ülkelere gelen insanların, ülkenin kültürel hayatını genel olarak zenginleştirir mi; yoksa zarar mı verir?
- 6) B40 Sizce yabancı ülkelere gelen insanların ülkenize yerleşmek için gelen insanlar, ülkedeki yaşamı daha kötü mü, yoksa daha iyi mi yapar?

Seçilen 13 ülke ve bu ülkelerdeki katılımcıların mutlak sayı ve oranları aşağıdaki cetvelde verilmiştir.

Cetvel 1. Araştırma Grubunun Ülkelere Dağılımı (2008)

Seçilmiş Ülkeler	Sıklık	Geçerli Yüzdeler	Birikimsel Yüzdeler
Belçika	1760	6,6	6,6
İsviçre	1819	6,8	13,4
Almanya	2751	10,3	23,7
Danimarka	1610	6,0	29,7
İspanya	2576	9,6	39,3
Finlandiya	2195	8,2	47,5
Fransa	2073	7,8	55,3
Birleşik Krallık	2352	8,8	64,1
Yunanistan	2072	7,8	71,9
Hollanda	1778	6,7	78,5
Norveç	1549	5,8	84,3
Portekiz	2367	8,9	93,2
İsveç	1830	6,8	100,0
TOPLAM	26732	100,0	

Kaynak: Avrupa Sosyal Araştırması (2008)

Bulgular

Göç tutumlarının oluşmasında, göçmenlerin kökeni; yani hangi ülkeden geldikleri ya da hangi etnik ve ırksal özelliklere sahip oldukları önemli bir değişkendir. Bu değişkene bağlı olarak tutumlar da değişmektedir. Genel bir sosyolojik ilke olarak şu söylenebilir: Toplumlar kendilerine yakın buldukları insanlara karşı daha açık ve hoşgörülü olurken, kendilerine uzak insanlara karşı daha mesafeli ve düşmanca bir tutum sergiler. Sosyoloji literatüründe “tür türünü arar” şeklindeki formülasyon insanların hem kendi grubu hem de yabancı fenomeni karşısındaki tutumunu dile getirmektedir.

Aşağıdaki cetvel, bu tezin sorgulanmasına imkân veremeye kalmıyor, hangi oranda göçün kabul edildiğini de göstermektedir. Genel olarak bakıldığında “Sizce, çoğu sizinle aynı ırk ya da etnik gruptan olan insanların, ülkenize gelip yerleşmesine ne dereceye kadar izin verilmelidir?” sorusuna ilgili Avrupa toplumlarının sadece %7,5’i “hiç kimse” diyerek olumsuz cevap vermiştir. Geriye kalan ezici çoğunluk, farklı düzeylerde aynı ırk ya da etnik gruptan insanların kendi ülkelerine göç etmesine onay vermektedir. Bu bulgu, “tür türünü arar” tezini teyit eden bir bulgudur. Çünkü kendi türünden olan insanlara Avrupa toplumları açık ve hoşgörülü bir tutum sergilemektedir.

Cetvel 2. Sizce, çoğu sizinle aynı ırk ya da etnik gruptan olan insanların, ülkenize gelip yerleşmesine ne dereceye kadar izin verilmelidir? (%)

Ülkeler	Çok kişiye	Bir kısmına	Az kişiye	Hiç kimseye
Belçika	20	55	18,5	6,5
İsviçre	23	61	14,5	1,5
Almanya	32,5	47,5	16	3,5
Danimarka	27,5	54,5	16	2
İspanya	12,5	29,5	43	15
Finlandiya	16,5	48	33	2,5
Fransa	12	55	28	5
Birleşik Krallık	10	51,5	29,5	9
Yunanistan	17	22	47,5	13,5
Hollanda	14	55	26	5
Norveç	27,5	54	18	1
Portekiz	6,5	35,5	34,5	23,5
İsveç	38	53,5	7	1,5
TOPLAM	19	47	26,5	7,5

Kaynak: Avrupa Sosyal Araştırması (2008)

Ülkelere göre tek tek bir inceleme yapıldığında sadece dört ülkenin (İspanya, Birleşik Krallık, Yunanistan, Portekiz) Avrupa ortalamasının üstünde bir olumsuz tutum sergilediği anlaşılmaktadır. Bu ülkelerde “Tür türünü arar” tezine destek vermeyen kişilerin oranı diğerlerine kıyasla daha fazla gözükmektedir. Bunun tersine İsveç, Norveç, Finlandiya, İsviçre, Danimarka başta olmak üzere ülkelerin çoğunluğu bu tezi teyit etmektedir.

Aşağıdaki cetvel, tersinden bir bakış açısıyla, ilkinin zıddına farklı ırk ya da etnik kökenden gelen insanların Avrupa ülkelerine gelip yerleşmesi karşısındaki tutumları vermektedir. Ortalama %12'lik bir kesim, farklı ırk ya da etnik gruptan "hiç kimse"ye izin verilmemelidir şeklinde ifade edilen görüşe katıldığını belirtmektedir. Bu oran, göçmenlerin etnik köken ve ırksal özelliklerine göre Avrupalı insanların farklı davrandığını göstermektedir. Fakat ilk cetvelle karşılaştırıldığında olumsuz tutumun çok büyük bir oranı ifade etmediği de ortadadır.

Cetvel 3. Sizinle farklı ırk ya da etnik gruptan olan insanların ne kadarının ülkenize gelip yerleşmesine izin verilmelidir? (%)

Ülkeler	Çok kişiye	Bir kısmına	Az kişiye	Hiç kimseye
Belçika	12	47	28	13
İsviçre	10	54	31	5
Almanya	16,5	45,5	29,5	8,5
Danimarka	13,5	42,5	38	6
İspanya	11	32,5	41	15,5
Finlandiya	10	36	46	8
Fransa	8,5	46	36	9
Birleşik Krallık	7,5	43,5	34,5	14,5
Yunanistan	4	11,5	55,5	29
Hollanda	12,5	51	29	7,5
Norveç	14,5	49	33	3,5
Portekiz	6	33	36	25
İsveç	34	53	10	2,5
TOPLAM	12	41	35	12

Kaynak: Avrupa Sosyal Araştırması (2008)

Ülkelere göre bakıldığında ise, olumsuz tutum sergileyen ülkeler arasında Yunanistan, Portekiz, Birleşik Krallık, İspanya ve Belçika dikkat çekmektedir. Bu ülkelerde olumsuz tutum sergileyenlerin oranı Avrupa ortalamasını geçmektedir. Bir başka şey daha dikkat çekicidir: Farklı ırk ve etnik kökenden gelen göçmenlere olumlu bir tutumla yaklaşanları da kendi aralarında kıyasladığımız zaman, ilk cetvelle göre daha fazla oranda insanın az miktarlarda göçmenlere izin verilmesini talep ettiği görülmektedir. Toplam oranlar itibariyle baktığımızda aynı etnik ya da ırksal kökenden gelen göçmenlerden "az kişiye" yerleşme izni verilsin diyenler %26,5 iken, farklı etnik ya da ırksal kökenden gelen göçmenlerden "az kişiye" yerleşme izni verilsin diyenlerin oranı %35'e yükselmektedir. Tüm bu tutumlarda ırksal ve etnik temellere göre bir seçicilik ya da daha normatif bir ifadeyle "ayrımçı" bir muamele gözlemlenmektedir.

Aşağıdaki cetvel, Avrupa toplumlarının ırksal ve etnik özellikler kadar göçmenlerin geldikleri ülkenin ekonomik özelliklerine de duyarlı olduğunu göstermektedir. Aradaki farklar büyük olmamakla birlikte, Avrupalı insanlar yoksul ülkelere gelen göçmenlere karşı birkaç puan daha fazla (%14) olumsuz bir tavır ortaya koymaktadır. Yine aynı şekilde izin verilmesi gereken göçmen miktarı hakkında daha fazla (%36) hoşgörüsüz davranmaktadır.

Cetvel 4. Avrupa dışındaki yoksul ülkelerden gelen insanların ne kadarının ülkenize gelip yerleşmesine izin verilmelidir? (%)

Ülkeler	Çok kişiye	Bir kısmına	Az kişiye	Hiç kimseye
Belçika	13,5	45,5	29	12
İsviçre	9,5	50	34	6,5
Almanya	16	44	29	11
Danimarka	11	35	44	10
İspanya	11	31	42,5	15,5
Finlandiya	8,5	29	52	10,35
Fransa	8	41,5	37	13,5
Birleşik Krallık	7,5	39,5	35	18
Yunanistan	3,5	11	50,5	35
Hollanda	11	46	33	10
Norveç	14,5	48	33	4,5
Portekiz	6	32	36	26,5
İsveç	34	53	10,5	2,5
TOPLAM	11,5	38,5	36	14

Kaynak: Avrupa Sosyal Araştırması (2008)

Ülkeler bazında bakıldığında, yoksul ülkelerden gelen göçmenlere olumsuz yaklaşıma en fazla Yunanistan, Portekiz, Birleşik Krallık, İspanya ve Fransa'da rastlamaktayız. Yine aynı şekilde söz konusu ülkelerden gelen göçmenlere olumlu yaklaşanlar arasında da daha az sayıda göçmen gelip yerleşmelidir diyenler oranı yüksek gözükmemektedir.

İster aynı etnik gruptan olsun, isterse başka etnik gruplardan ve yoksul ülkelerden olsunlar göçmenlere olumsuz yaklaşan ve hiç birine kendi ülkesinde yerleşme şansı tanımayan Avrupalılar genellikle orta yaş grubunu (31-45) oluşturmaktadır. Bu kesim, genellikle orta öğretimden mezun, evli ve dindar insanlardır. Göç karşıtlığının bu kesimde daha fazla taraftar bulması, muhtemelen onların tutucu olmaları ve istikrarlı bir toplum arayışlarından kaynaklanmaktadır. Bunun dışındaki etkenler (cinsiyet, siyasal görüş vb.) pek etkili gözükmemektedir.

Şu ana kadar göçmenler karşısındaki tutumlar, göçmenlerin toplumsal, etnik ve ırksal kökenlerine bakarak incelenmiştir. Bu tutumlarda belirli bir kesimin (%7,5 ile %14 arasında) göçmenlerin kökeni dolayısıyla olumsuz bir tutum sergiledikleri anlaşılmaktadır. Bundan sonra sunacağımız veriler, bir bakıma bu tutumların gerisinde yatan motifleri ve argümanları ortaya çıkarmaya yönelik olacaktır.

Uluslararası göç aleyhtarlığının gerisinde yatan en önemli faktörün genellikle ekonomik olduğu ileri sürülür. Aşağıdaki cetvel, göçün ekonomik sonuçları hakkında katılımcıların görüşlerini yansıtmaktadır.

Cetvel 5. Göç, ülke ekonomisi için kötü müdür, yoksa iyi midir? (%)

	Kötüdür	İyidir
Belçika	63	37
İsviçre	36,5	63,5
Almanya	55,5	44,5
Danimarka	55,5	44,5
İspanya	55,5	44,5
Finlandiya	48	52
Fransa	62,5	37,5
Birleşik Krallık	64	36
Yunanistan	76	24
Hollanda	51	49
Norveç	45	55
Portekiz	59	41
İsveç	53	47
TOPLAM	56	44

Kaynak: Avrupa Sosyal Araştırması (2008)

Bu cetvel, katılımcıların göç karşıtı tutumlarında ekonomik faktörün bas-kin olduğunu açıkça göstermektedir. Katılımcıların %56'sı, göçün ülke ekonomisi açısından "kötü" olduğuna veya olacağına inanmaktadır. Ama öte taraftan buna yakın bir oranda insanın da "iyi" olacağı fikri yer almaktadır. Bu durumda en isabetli bir yorum şudur: Göçün ekonomik sonuçları konusunda toplum tam bir bölünmüşlük hali sergilemektedir.

Olumsuz göç tutumlarının gerisinde yatan bir başka faktör, göçün kültürel sonuçlarıyla ilgili olan algıdır. Göçmenlerin uyumu, göç olgusunun başından beri önemli bir tartışma konusudur ve bu bağlamda kültürel değer ve normların rolü konusundaki görüşler giderek çatallaşmıştır. Bazı kesimler göç olayını ve bunun sonucu olan kültürel çeşitliliği olumlu bir katkı ve zenginleşme olarak görürken, bazı kesimler de bunun tersine çok-kültürlülüğün ülkede kültür temelli çatışmalara yol açacağını ve toplumsal yaşamı istikrarsız kılacağını düşünmektedir. Bu bağlamda Cetvel 6, farklı kesimlerin görüşlerini yansıtan önemli veriler sunmaktadır.

Bu cetvelden anlaşılacağı üzere, bu konuda da toplum yarı yarıya bölünmüş bir durum arz etmektedir. Her şeye rağmen göç, kültürel hayatı zenginleştirir diyenler (%58) kültürel hayata zarar verir şeklinde düşünenlerden (%42) daha fazla bir oranı temsil etmektedir. Bu konuda Finlandiya, Hollanda ve İsveç gibi ülkeler, diğerlerine kıyasla daha olumlu bir tavır sergilemektedir.

Cetvel 6. Göç, ülkenin kültürel hayatını zenginleştirir mi yoksa kültürel hayata zarar mı verir? (%)

Ülkeler	Zarar verir	Zenginleştirir
Belçika	40,5	59,5
İsviçre	36	64
Almanya	39	61
Danimarka	40,5	59,5
İspanya	45,5	54,5
Finlandiya	17	83
Fransa	48	52
Birleşik Krallık	58	42
Yunanistan	77	23
Hollanda	31,5	68,5
Norveç	42,5	57,5
Portekiz	51,5	48,5
İsveç	23	77
TOPLAM	42	58

Kaynak: Avrupa Sosyal Araştırması (2008)

Göçün sosyal yaşam üzerindeki etkileri, göç karşısındaki tutumları açıklayacak bir başka faktördür. Bu konudaki olumlu ve olumsuz tutumlar Cetvel 7'de gösterilmiştir. Buna göre büyük bir kesim (%63), göçün ülkedeki sosyal yaşamı kötüleştirireceğini düşünmektedir. Norveç, Birleşik Krallık ve Finlandiya bu görüşe daha fazla destek veren ülkeler arasında yer almaktadır. Göçün sosyal yaşamı daha iyi yapacağı görüşü ise, Portekiz, Almanya ve İspanya'da daha fazla destek bulmuştur.

Cetvel 7. Göç ülkedeki sosyal yaşamı kötüleştirir mi kılar, yoksa iyileştirir mi? (%)

Ülkeler	Kötü yapar	Daha iyi yapar
Belçika	57,5	42,5
İsviçre	63	37
Almanya	50,5	49,5
Danimarka	65,5	34,5
İspanya	54	46
Finlandiya	72	28
Fransa	66	34
Birleşik Krallık	84	16
Yunanistan	58	42
Hollanda	59,5	40,5
Norveç	78	22
Portekiz	40,5	59,5
TOPLAM	63	37

Kaynak: Avrupa Sosyal Araştırması (2008)

Son üç cetvelden çıkarılacak olan sonuç şudur: Göçün sosyal ve ekonomik sonuçları daha olumsuz bir yaklaşımla karşılanırken, kültürel sonuçları göreceli olarak daha az olumsuz algılanmaktadır. Bu sonuçlar, Avrupa siyasetinde ve kamuoyunda yapılan kültür temelli tartışmalarla pek uyumlu gözükmemektedir. Son yıllarda göç daha çok kültürel gerekçelerle sorunsallaştırılmıştır. Oysa Avrupa topluları göçü, öncelikli olarak sosyal ve ekonomik sonuçları itibariyle sorunlu görmektedirler.

Sonuç

Avrupa Sosyal Araştırması'nın verileri, göç karşısındaki tutumlarla ilgili sorumuzun ışığında değerlendirildiğinde ortaya çıkan sonuçları üç noktada özetlemek mümkündür. İlk olarak göç karşıtlarının oranı, istatistiksel bakımdan düşük olmakla birlikte göç karşısında seçici bir tutumun olduğu açıktır. Bu seçicilik, ilk olarak göçmenlerin kökeni bakımından söz konusudur. Avrupa topluları etnik ve ırksal bakımdan kendilerine yakın olan göçmenler ile yakın olmayan göçmenler arasında bir ayırım yapmaktadır. İkincisi ve daha önemlisi, gelip yerleşmesi söz konusu olan göçmenlerin miktarıyla ilgili bir seçicilik gözlemlenmektedir. Avrupa topluları, mümkün olduğunca az sayıda göçmeni kabul etme eğilimindedir. "Çok sayıda" göçmenin gelip yerleşmesine olumlu bakanların oranı %12 ila 19 civarındadır. Başka bir deyişle kendi türünden olan çok sayıda göçmenin gelmesine olumlu yaklaşanlar %19 iken, kendi türünden olmayan çok sayıda göçmenin gelip yerleşmesine olumlu bakanların oranı %12'ye kadar düşmektedir.

İkinci olarak göçmen karşıtı kesimin kimliği ve toplumsal kökeni, genellikle orta yaş grubunu (31-45) temsil eden orta öğretimden geçmiş, evli ve dindar kesime dayanmaktadır. Göç karşıtlığının bu kesimde daha fazla taraftar bulması, muhtemelen onların tutuculuklarından ve istikrarlı bir toplum arayışlardan kaynaklanmaktadır. Bunun dışındaki etkenler (cinsiyet, siyasal görüş vb.) pek etkili gözükmemektedir.

Üçüncü olarak göçmen karşıtları en fazla sosyal ve ekonomik nedenlerle göçe karşı çıkmaktadırlar. Bunlara göre göç, ülke ekonomisine ve sosyal yaşamına faydadan ziyade zarar verecektir. Kültürel nedenler, daha az sakıncalı olarak görülmekle birlikte önemli bir kesim (%42) için bu da ülkenin kültürel hayatına zarar verici bir gelişmedir.

Elde ettiğimiz bulgular ilk hipotezin kısmen doğrulanması yönünde bir fikir vermiştir. Avrupa topluları aynı ırk ve etnik gruptan olan insanlara kıyasla aynı ırk ve etnik gruptan olmayan insanlara daha seçici ve ayrımcı bir tavır takınmaktadır. Ancak bu iki kesim karşısında takınılan olumsuz tutumlar arasındaki fark %4,5'tur. Öte tarafından söz konusu gruplara karşı olumlu

bir tutum sergileyen kesimler, ülkeye gelip yerleşmesi gereken göçmen miktarı hakkında kendi etnik grubundan uzaklaştıkça daha seçici davranmaktadır.

Yoksul ülkelerden gelen göçmenler karşısında kısmen daha olumsuz bir tutum sergilenmesi ikinci hipotezin de doğrulanması yönünde bir fikir vermektedir. Hem gelip yerleşmesi konusunda olumsuz tutum sergileyenler hem de daha az kişinin ülkeye gelmesini isteyenler bu fikri doğrulamaktadır. Bununla birlikte, bu konuda da fark yüksek değildir.

Üçüncü hipotez (ki göçün ekonomik sonuçlarından ziyade kültürel ve sosyal sonuçlarının bir tehdit olarak algılanmasını iddia etmektedir) konusunda tekyönlü bir yorum yapmak olası gözükmemektedir. Avrupa toplumları en fazla (%63) göçün sosyal yaşamı kötüleştirileceğine inanmaktadır. Bunun akabinde ise ekonomik (%56) ve kültürel (%42) kötüleşme beklenmektedir.

Göç karşıtı kesimlerin profili incelendiğinde göç karşıtı kesimlerin orta yaş grubundan geldikleri görülmektedir. Bu bulgu dördüncü hipotezi yanlıştırmaktadır. Çünkü söz konusu hipotez, orta yaş grubundan ziyade genç yaş gruplarından insanların göç karşıtı olacaklarını iddia etmektedir.

Sonuncu hipotez, eğitim düzeyi yüksek kesimlerden ziyade daha düşük kesimlerin yeni göçmenleri kendilerine tehdit olarak gördüklerini varsaymaktadır. Bu hipotez yanlıştırmıştır çünkü göç karşıtlarına daha çok orta öğretim mezunlarda rastlanmaktadır.

Özetlersek, göç olgusu İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa toplumlarının bir gerçeği olmakla birlikte giderek daha olumsuz bir tutumla karşılanmaya başlanmış, hem göç politikalarında hem de toplumsal tepki ve tutumlarda seçici bir algı ve tutum belirleyici olmuştur.

Canatan, K. (2013). [Extended Abstract] Perceptions and attitudes of European societies towards migration: A sociological perspective, *Turkish Journal of Sociology*, 2013/2, 3/27, 329-332.

EXTENDED ABSTRACT

Perceptions and Attitudes of European Societies towards Migration: A Sociological Perspective

Kadir Canatan*

European countries have become migration countries as a result of series of migrations which took place after World War II. Although there have been tendency of rise and fall in the migration traffic in time, migrations have always been a continuous fact between countries. On this fact European countries developed selective, and from time to time even prohibitive policies, where as it have not been possible to prevent the migration in the globalizing world.

There is a necessity to develop a sociological perspective for migration policies which are tied to the county's social and economic progress. Not only are European countries involved but also European societies started to act more skeptical and precautious against migration. Underneath this kind of behavior, there lies the possible negative result of migration.

It will be meaningful to analyze the attitudes of native and national societies towards migration from the viewpoint of evolving stages of migration and the changes in political attitudes. The first social reactions against international migration started in the 70's. The fascist and nationalist parties, which will gain importance in the following years, started to emerge in those years. The protesters against migration (immigrants) raised their voice most loudly after the collapse of Berlin wall and even made protests going as far as physical assaults. The nationalist violence first started in the refugee camps in Germany than rapidly spread to immigrant houses and institutions of the Turks.

After the Cold War being against migration and immigrants raised a new kind of enemy: Islamophobia. Islamophobia is a new concept that expresses discrimination and hate against Muslims in favor of culture rather than nation that became a social and political trend in Western world in the last 25 years. Islamophobia is a product of anti-Islamism of Western world which lost its enemy (communism) after the Cold War. In other words, Islamophobia is a kind of fear, created and imposed on societies by an intellectual and political tendency anti-Islamism. When the western world lost its red enemy, it created a green one instead in order to fill the gap.

* Assoc. Prof. Dr., Balikesir University Faculty of Arts and Sciences Department of Sociology,
kadircanatan@yahoo.com

According to the anti-Islamist discourse that starts after cold war, the threads against west are not over, a new threat had spread out in somewhere else (Middle East) had begun. The most important fact that makes this threat reasonable is the Iran Islam revolution and the emerging Islamic acts in the Islamic World after this revolution. From this perspective the roots of anti-Islamism goes far to this fact. Meanwhile, it must also be kept in mind that there is a historical background in the West that will turn the Islamic image into something negative.

One important property of Anti-Islamic acts is that they are against the migration from Islamic countries. The rationale is: the norms and values of the Muslim immigrants are not in line with the norms and values of the Western world and for that reason it is hard and even impossible for them to integrate with the West. From this aspect, there lies the clash of civilizations in the roots the anti-Islamism ideology. According to this, Islam is different than the Western civilization and this difference will feed the process that will lead to clash of civilizations. Multiculturalism is not the harmonious orchestra of different cultures, but rather the source of contradiction that will lead civilization clashes. Especially, in the western world the rising migration of Muslims and the mass immigrants is seen as a continuum of an outside threat that leaked inside.

In this article social attitudes of European Societies against migration are analyzed based on the data from the European Social Research. In this context the answers to the following questions are researched. : What kind of an attitude and opinion do European Societies have against migration and results of migration? If we want to make this question more specific, which of immigrants, ethnic or nation based, or migration coming nations do European Societies accept? How do they judge migration either positively or negatively based on their consequences?

Based on these questions the following hypotheses are figured out and tested:

- 1) European societies based on different ethnic groups show different reactions to the migration.
- 2) A negative attitude can be expected to immigrants from poor countries.
- 3) The social and cultural results of migration are seen as a threat rather than economic consequences.
- 4) The group against migration is made up of youth population rather than middle aged population.
- 5) Rather than highly educated groups, groups with lower education level see migration as a threat.

Based on the analysis from the European Social Survey, the negative attitudes towards migration and being against it result mostly from economic and social causes. According to those results migration will bring out more harm than benefit to country's economic and social life. The cultural reasons although seem less threatening, a considerable part of the population (42%) this seems to be a harmful development to the cultural life. When we analyze social roots and characteristics of the group against migration, we gather they represent the middle age group (31-45), who are married, passed the middle school, and are religious. The group against migration has more supporters from this middle group, because they are more conservative and are in search for more stable society. The factors outside this (sex, political attitudes etc.) do seem less affective.

Based on the findings we have gathered, it seems that the first hypothesis is partially justified. European societies have a more selective and discriminative attitude to people from the same nation and ethnic group against the nation and group from different societies. However, difference in negative attitude between groups is not more than 5 %. Whereas the groups that show a positive attitude to the immigrants, on the amount of immigrants that should come to country, show a much more selective attitude when they fall apart from their group.

The partial negative attitudes to immigrants from poor countries give an insight for the second hypothesis to be justified. Both the ones who show negative attitude to the immigrants come and settle and the ones who want less people come to the country justify this idea. Nevertheless, together with this the difference is not that much in terms of quantity.

It does not seem to be likely to give a one way decision to the third hypothesis (which asserts that the threat of the social and cultural consequences of migration is more than the economic consequences). European societies (63% at most) believe that migration will make the social life worse. On the other hand economic (56%) and cultural (42%) worse results are figured out.

When we analyze the profile of anti immigrants they come from the middle aged group. This falsifies the fourth hypothesis because this hypothesis asserts that the youth population is much more against to migration compared to middle aged population.

The last hypothesis assert that, the highly educated people see new immigrants less threatening compared to low education level group. This hypothesis is falsified because the anti immigrants are seen mostly among the middle school graduates.

In summary, although migration as an issue has been the reality of the European society since World War II, it started to be seen much more in a negative manner, which affected migration policies and social reactions as well as social attitudes, as a selective perception and attitude developer.

Kaynakça | References

- Avrupa Sosyal Araştırması (2008). [European Social Survey – ESS, Round 4].
- Canatan, K. (2007). *İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve tarihsel bir yaklaşım*, s. 19-62. Canatan, K. (2008). Hollanda toplumunda yabancı karşıtı tutumların analizi. *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt 3/7 Güz 2008.
- Canatan, K. (2012). *Avrupa'da çokkültürlülük, entegrasyon ve İslam*, İstanbul: Kum Saati Yayınları
- Canatan, K. ve Hıdır, Ö. (Ed.) (2007). *Batı dünyasında Anti-İslamizm ve İslamofobi*, Ankara: EskiYeni.
- Entzinger, H. B. (1984). *Het minderhedenbeleid*, Amsterdam: Boom Meppel.
- Muus, P. (2001). International migration and the European Union: Trends and consequences, *European Journal on Criminal Policy and Research* 9: 31–49.
- Penninx, R. (1988). *Minderheidsvorming en emancipatie balans van kennisverwerving ten aanzien van immigranten en woonwagbewoners 1967-1987*, Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Verheirstraeten, S. (2004). *Het immigratiebeleid van de Europese Unie en de Verenigde Staten: Een Vergelijking*, Leuven: Katholieke Universiteit.